

Döner diplomatiýasy

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Döner diplomatiýasy DÖNER DIPLOMATIÝASY

Germaniýanyň prezidenti Ştaýnmaýeriň ýany bilen äpet döner getirmegi we muny türk-nemes dostlugynyň nyşany hökmünde görkezmegi meni ynjalykdan gaçyrdy. Germaniya bilen Türkiýaniň arasynda taryhy, intellektual, söwda, harby ugurlarda gaty kän ýakyn gatnaşyklarymz bar. Beýle ýygy gatnaşygy dönere baglap goýaýmak meniň üçin-ä dogry däl

Birdenkä Arif Dinonyň şygyry ýadyma düşdi. Gysgajyk şygyrlary ýazan ussat şahyr bularyň birinde şeýle diýýärdi: «Döner kebab dönmän geçsin». Kim bilýär, nämä gahary gelip, beýle diýipdir. Daşary ýurtta bolandygym üçin nemes prezidenti Ştaýnmaýeriň çakylygyna gidip bilmedim, ýöne eger giden bolsadym, oña şeýle

diýerdim: «Germaniýa bilen Türkiýäniň arasynda taryhy, intellektual, söwda, harby ugurlarda gaty kän ýakyn gatnaşyklarymyz bar. Beýle ýygy gatnaşygy dönere baglap goýaýmak meniň üçin-ä dogry däl».

Osmanlynyň soňky döwürlerinde raýat intelligensiýa Fransiýany, harby intelligensiýa Germaniýany özüne nusga edipdiler. Abdylhamyt II Germaniýany tarapymya çekmek üçin kän jan edipdi. Elbetde, şeýle isleg nemesleriň özünde-de bardy.

Duşuşygyň bolan «Tarabýa» tomusky rezidensiýasy Abdylhamyt tarapyndan Wilgelme sowgat edilipdi. Şol ýerde ilki şazada Abdylhamydyň howlynyň içinde köşgi bardy. Agasy Soltan Abdyleziz bir gün gaýykly gezelenç edip ýörkä: «Bu ýer behiştiiň bir bölegi ýaly, bu bag bilen köşk kimiňki?» diýip sorapdyr. «Iniňiz Abdylhamyt şazada hezretleriniňki» diýlende, ol «hany, gidip göreliň onda» diýip, Abdylhamydyň köşgüne myhman bolupdyr. Soňra ol ajaýyp binanyň ýykylmagyny buýrupdyr. Ol «Hamyt, inibatyr, men saňa saňa mundan has gowsuny gurduryp bererin» diýipdir. Köşk üstüne köşk gurmak we köşk gabanjaňlygy şol döwrem, häzirki döwrem Türkiýäniň ganyna siňen ýaramaz nysaklaryň biri.

Elbetde, Abdyleziz şol ýerde soň köşk gurdurmandyr.

Nemeslere sowgat edilen howluda nemes gonamçylygy-da bar. Goltz paşa bilen birlikde ol ýerde 900 sany nemes ofisi we esgeri ýatyr.

Nemes prezidenti şol ýerik çagyrylypdyr, meniň pikirimçe-de dogry saýlaw bu. Emma ýoldaş Ştaýnmaýeriň ýany bilen äpet döner getirmegi we muny türk-nemes dostlugynyň nyşany hökmünde görkezmegi meni az-kem ynjalykdan gaçyrdy. Ýadyma birnäçe ýyl mundan öñ Berlinde gatnaşan simpoziumym düşdi.

60 Yılın Ardından Türkiye-Almanya İlişkileri ve Almanya'daki Türkler

Editörler:

Hacı Mehmet Boyraz - Havva Mazı

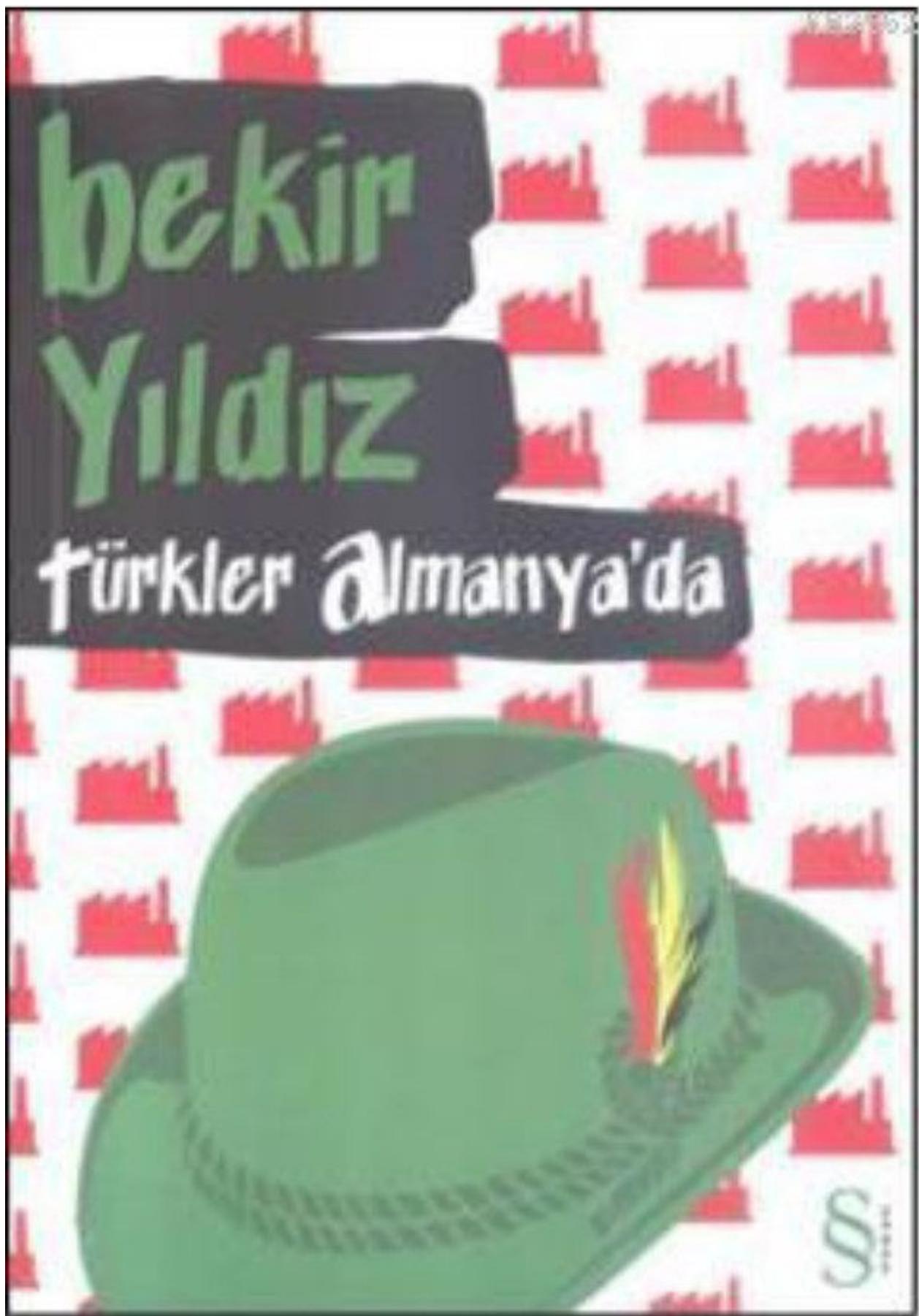

- **Şöhlat muhabbeti**

Türkiye-Ýewropa gatnaşyklary hakda pikir alşylan simpoziumynda

nemes ýazyjysy «Men aslynda türkleri gowy görýärin, gerek-ýarak zatlarymy maňa iň ýakyn ýerdäki türk bakgalyndan satyn alýaryn. Onuň satýan şöhlatlary, pideleri beýlekileriňkiden has gowy. Ýöne men şol bakgaly halamok we bu Türkîyäniň Ýewropa mynasyp ýurtdugyny aňlatmaýar» diýipdi. Gezek maňa ýetende: «Menem türk edebiýaty bilen birlikde dünýä edebiýatynyň içinde ulalan adam, Gýotäniň «Weltliteratur» («Dünýä edebiýaty») ideýasyna tüýs ýürekden ynanýaryn. Şillerden, Kleýstden, Geýneden, Gegelden, Kantdan, Tomas Manndan we adyny bir gezek agzap bilmejek köp sanly nemes sungat adamlaryndan, beýik nemes kompozitorlaryndan gaty köp zat öwrendim. Ýöne men hiç wagtam nemes medeniýetini örän meşhur nemes sosiskasynyň derejesine düşürmedim».

Türkiýede intelligensiýanyň gaty köp sanly wekili-de meniň ýaly pikir edýär. Sonda-da menden öň çykyş eden «ýazyjynyň» türk-nemes gatnaşyklaryny gastronomik kategoriýada aňlatmagy maňa juda pes derejeli çykyş bolup göründi. Elbetde, gastronomoýa hem medeniýetiň bir bölegi, emma hemmesi däl. Gýotäniň «Weltliteratur» ideýasyna eýerjek bolsak, gatnaşyguk ikitaraplaýyn bolmaly. Genial ýazyjy «Gündogar-Günbatar diwany» atly eserinde Hoja Hapyzyň, Sagdy Şirazynyň şagyrlaryndan täsirlenip, «Hikmetnama» atly bölümleri ýazypdyr we «Gündogaryň şahyrlary Günbataryň şahyrlaryndan has belentdir» diýip biliplidir.

bekir
Yıldız

türkler Almanya'da

• Dönerstag

Dogrymy aýtsam, iki ýurduň arasyndaky medeni gatnaşyklaryň

döner derejesine düşürilmegi göwnüme ýaramady.

Ýetmişinji ýyllaryň başynda Germaniyada we Ýewropanyň beýleki ýurtlarynda döner diýilýän zat ýokdy. Soñ-soñlar ýek-tük dönerciler peýda boldy, ýöne olar uly üstünlik gazarup, Germaniyadaky «McDonald's»-y hem ikinji orna düşürdiler. Hatda nemesler penşenbe gününe «Dönerstag» diýmäge başladylar. Munuň özi gowy zatdy. Beýle folklor gatnaşyklarynyň gymmaty başga bolýar. Meniň bärde nägilelik bildirýän zadym, syýasy-intellektual gatnaşyklaryň diñe oda gyzdyrylan etiň derejesine düşürilmeli däldigi. Şonuň üçin Arif Dinonyň «Döner kebab dönmän geçsin» setirini ýatladym.

Dogrusy men, Germaniyada Türkiyäniň pes medeniýet hökmünde tanadylmagy, düşünensirän bolup ýurduň milli yüzünüň döner-kebaba we garyn tansyna düşürilmegine garşı.

Şu günler Ahmet Hamdi Tanpynaryň bir kitabynyny okaýaryn. Kitapda awtor Ytri we Däde ependiniň medeniýete, saz sungatyna getiren täzelikleri giňden beýan edilýär we sungat ýoly arkaly bir döwrüň deňeşdirmesi berilýär. Yeri, ýewropalyalar Türkiyedäki ýokary medeniýeti bilenok diýeli. Biziň özümize näme bolýar? Näme üçin özümizi diñe folklor derejesinde beýan etmegiň ýoluny saýlap alýarys? Tapawudyny seljerip bilmeýändigimiz üçinmi?

Galyberse-de, osmanly desterhanynda döner diýilýän zat bolmandyr, Germaniyanyň entek adyny-da eşitmedik sofistik tagamlary bolupdyr.

Livaneli

BALIKÇI VE OĞLU

“Keşke insanlar da yunuslar kadar iyi olsaydı”

EML

FİNKİAP 94.yıl

• Jem Özdemiriň kyssasy

Öñræk «Friedrich Ebert» fondunyň «Balykçy we onuň ogly» («Balıkçı ve Oğlu») romanynyň nemes dilinde çykan neşiri mynasybetli geçiriren tanyşdyryş dabarasyna gatnaşypdym. Berlinde Klawdiýa Rot, Jem Özdemir, Martin Şuls ýaly tanalýan ministrlerdir syýasatçylar bilen duşuşdym we dürli temalarda pikir alyşma mümkünçiligini tapdym. Emma ünsümi çeken zat şu boldy. Germaniýa indi öñki Germaniýa däl. Türkler ynanyň bolmajak derejede Germaniýa bilen bitewileşipdir. Türk dilini

öwrenýän birnäçe nemese duş geldim, indi nemes-türk maşgalasyny gurmak dagy iň ýokary derejelerdenem geçip giden öwrenşikli ýagdaýa öwrülip gidipdir. Nemesleriň we türkleriň arasynda gatym-gatym bolup giden durmuş kemala gelipdir. Bu elbetde gowy zat.

Jem Özdemir ýaly gardaşymyzyň Germaniyanyň Oba hojalyk ministri bolmagy-da bellärlikli zay. Duşusan aşamymyzda Jem maňa bir gowy zady aýdyp berdi. Germaniyanyň ekerançylyk we maldarçylyk boýunça önümçilik birlikleri örän güýcli we çak edilşi ýaly aşa konserwatiw (dindar) adamlar. Jem Özdemir Oba hojalyk ministri bolanda eden ilkinji çykyşynda olara şeýle diýipdir: «Meni üç sebäpdən halaman bilersiniz. Haýsysy has beter bilemok, ýöne men «Ýaşyllar» partiýasyndan, ikinjisi men wegetarian, üçünjisem turkdügim». Onuň bu degişmesinj konserwatiw telekeçiler gülmek bilen garşylapdyr we aradaky sowuklyk giderilipdir, mähirli gatnaşyk ýola goýlupdyr. Jem Özdemir Germaniyanyň oba hojalyk ministri bolup işe başlandan soň Ýewropa billeşiginiň oba hojalyk syýasatynda, maldarçylykdan balykçylyga çenli hemme ugurda möhüm kararlary kabul etdi. Şular ýaly ministriň wegetarian bolmagy-da juda täsin.

• Germaniýa we Russiýa

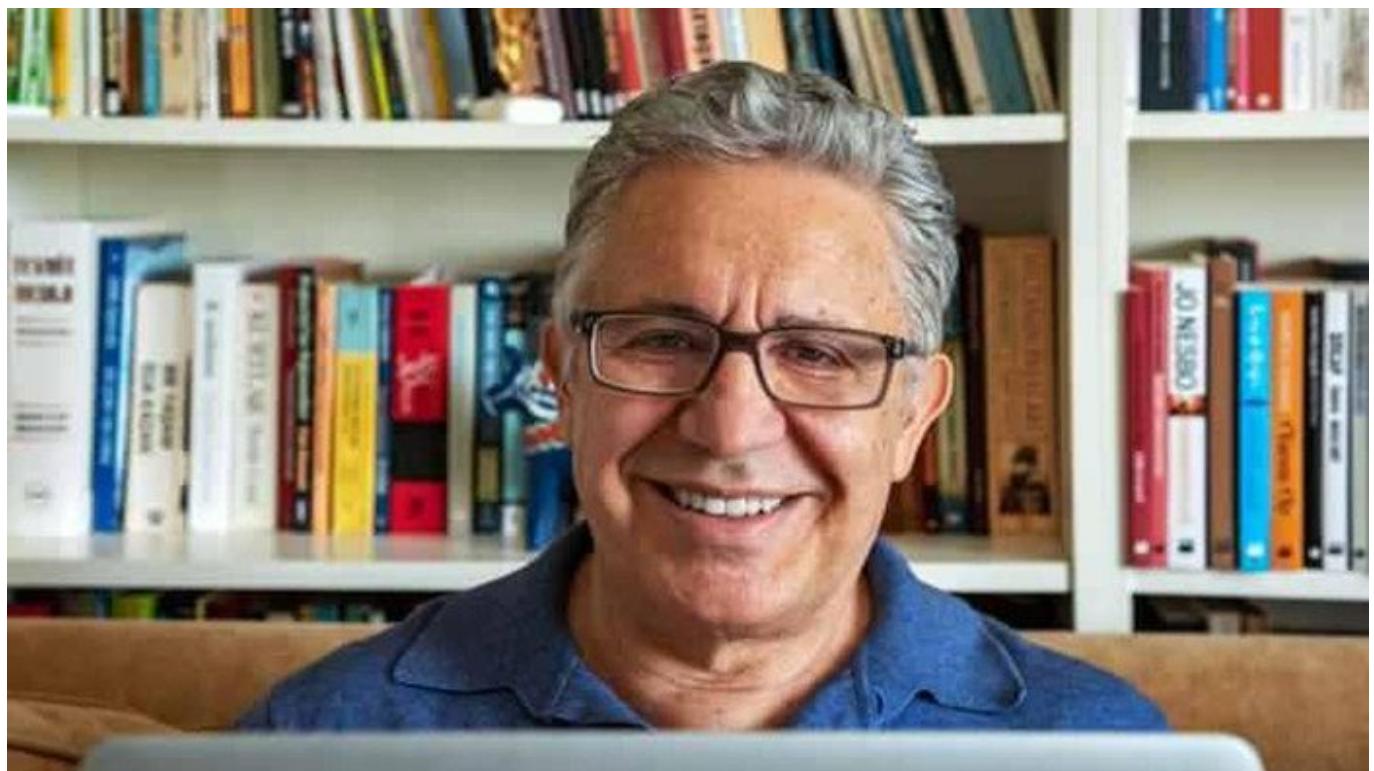
Germaniýanyň dünýä taryhynda we biziň taryhymyzsa nähili uly ornunyň bardygyny aýtmagyň hajaty ýok. Mustapa Kemal Atatürk şazada Wahdetdiniň kömekçi bolup Berline gidende, kaýzer Wilgelm bilen duşuşypdy we manýowrlara gatnaşypdy. Ol Ikinji jahan uruşynda ýykylyp, soň ýene öñküsi ýaly gurlan «Adlon» oteline haýran galýandygyny gizläp durmandyr.

Germaniýa şolar ýaly orny we ähmiýeti uly ýurt welin, häzirki Ukraina uruşynyň geljekde bolup biläýjek rus-nemes ýaranlygynyň öñüni almak üçin gurnalandygyna bolan şübhelerim bar. Çünkü geografiki taýdanam biri-birine ýakyn bu iki ýurtda ruslaryň tebigy baýlyklary bilen nemesleriň tehnologiyasy birleşen wagtynda garşysyna çykyp bolmajak läheň güýjüň orta çykjakdygy görnüp dur.

Edil häzir şu uruş zerarly nemeslere energetika üç esse gymmat düşýär we elbetde bulam olaryň kösençlik çekmeginne getirýär.

Suwasty gaz geçirijiniň partladylmagy-da munuň iň bärkije mysaly.

Bellik: Şu makalamy redaksiýa ugradandan soň «FAZ» nemes gazetinde meniň aýdan pikirlerim bilen ugurdaş pikir ýöredýän makala çap edildi. Makalanyň sözbaşysy şeýle: «Bir çisiň üstünde klişe... Germaniýa türkleri baýraklar alýar, waksinalary çykarýar, emma Federal prezident kebabы integrasiýanyň simwoly hökmünde hödürleýär».

Zülfü LIWANELI.

«OKSIJEN» gazeti, 26.04.2024 Publisistika